

PIESŇOVÝ REPERTOÁR OBCE DOHŇANY ZO ZÁPISOV KAROLA PLICKU

MIRIAM TIMKOVÁ

Mgr. Miriam Timková; Ústav hudobnej vedy SAV, Dúbravská cesta 9, 841 04, Bratislava 4;
e-mail: miriam.timkova@savba.sk

ABSTRACT

Karol Plicka (1894–1987) was one of those 20th century Czech and Moravian collectors who worked in Slovakia during the interwar period, making a fundamental contribution to developing the concept of the folk song, as applied in collecting practice within Slovakia. By probing the records of Slovak folk songs from Dohňany village (Trenčín region), the study gives a close-up view of Plicka's collecting method (making transcriptions directly in the field) and technique of recording (melodic and textual rough copy, fair copy). Plicka's records from Dohňany village were subjected to a source critique, on the basis of which the number of song units was established, i.e. the overall extent of the song repertoire documented in this village (72 songs). The song records were analysed not only in terms of the technique of entry-making but also of the genre structure and musical-stylistic characterisation of the repertoire recorded.

„Prišiel som do tejto zeme s predsavzatím
objavovať tú pravdu o živote ľudu,
ktorú vie vysloviť iba umenie.“¹

Úvod

Karol Plicka (1894 – 1987) zbieral a zapisoval slovenské ľudové piesne najmä v medzivojnovom období, keď pôsobil na Slovensku ako zamestnanec Matice slovenskej v Martine.² Vďaka tomu sa stal u nás prvým profesionálnym folkloristom a etnomu-

¹ PLICKA, Karol: *Spomienky a rozhovory*. Rukopis [b. r.] In: SLIVKA, Martin: *Karol Plicka – básnik obrazu*. Bratislava : Fotofo; Martin : Osveta, 1999, s. 9.

² „Veľmi ťažké je presne zistiť rok prijatia a odchodu K. Plicku zo služieb Matice slovenskej. V liste zo dňa 24. 9. 1924 (Archív MS, príj. č. 516/27, 1924) píše tajomník MS, že K. Plicka už v decem-

zikológom, ktorý vyvíjal zberateľskú činnosť ako súčasť svojej profesie. Z obdobia 15-ročného pôsobenia Karola Plicku v Matici slovenskej sa na Slovensku do súčasnosti zachovali jeho piesňové zápisy vo viacerých inštitúciách, najmä v Archíve literatúry a umenia Slovenskej národnej knižnice v Martine (pôvodne Matica slovenská) a v Slovenskom národnom múzeu v Martine (bývalé Etnografické múzeum).

Archívny fond rukopisných zápisov slovenských ľudových piesní uložený v Slovenskej národnej knižnici v Martine (ďalej SNK) sa stal predmetom predbežného spracovania už v minulosti. Okrem základného signovania v 40. rokoch s týmto fondom pracoval Jozef Kresánek ako pracovník Matice slovenskej (ďalej MS). V polovici 50. rokov sa týmto fondom zaoberali Alica a Oskár Elschekovci, ktorí materiál nanovo podrobili revízii a vypracovali k nemu prvú typológiu záznamov.³ Archívne fondy s Plickovými zápismi v Slovenskom národnom múzeu v Martine (ďalej SNM) sa nachádzajú v rôznych štádiách spracovania. Pre náš výskum bola najdôležitejším pramenným zdrojom Plickova pozostalosť v SNM v Martine, ktorá obsahuje dosiaľ nesprístupnený, a teda aj širšej odbornej verejnosti neznámy materiál. Jeho jadrom sú rukopisné zápisy slovenských ľudových piesní z územia celého Slovenska. Z hľadiska vzniku je Plickova pozostalosť najmladším archívnym fondom a v súčasnosti sa nachádza v štádiu predbežného spracovania.⁴ Momentálne je ešte v stave deponátu, avšak snahy pracovníkov múzea smerujú k tomu, aby sa tento archívny fond v čo najkratšej dobe sprístupnil širšej bádateľskej verejnosti.

Plickova pozostalosť predstavuje heterogénny korpus, ktorý sa nachádza uložený v 14 škatuliach v SNM v Martine.⁵ Okrem iného obsahuje nielen melodické a textové

bri 1923 uskutočnil prvé cesty za slovenskou ľudovou piesňou. Podobne je to aj s odchodom K. Plicku. Podľa Zápisnic Národopisného odboru z rokov 1933 – 1941 nemáme priame doklady. Medzi údajmi zo zápisnic z roku 1938 nie je zmienka o jeho odchode zo služieb MS a v roku 1939 sa už medzi prítomnými na zasadnutiach jeho meno neuvádza. Preto považujeme roky 1923 – 1938 za roky pôsobenia K. Plicku v MS v Martine. Pozri aj list Štefana Krčméryho Alici Masarykovej (zo dňa 22. 1. 1924, v ktorom píše o prijatí K. Plicku do služieb MS a o prvých zberateľských cestách na Liptov a Oravu a do Nadlaku na Dolnú zem.“ In: SEDLÁKOVÁ, Viera: *Odras výskumov Karola Plicku (1923 – 1938) v korešpondencii. 1. časť*. In: *Hudobný archív* 15. Ed. Viera Sedláková. Martin : Slovenská národná knižnica, 2005, s. 202.

³ Signovanie piesňových záznamov znamená len prírastkové radenie jednotlivých záznamových lístkov, ktoré neoznačuje počet reálne zapísaných piesní. Tento spôsob evidencie piesňových zápisov je v Plickovej zbierke v SNK dodnes zachovaný, čo znamená, že jednotlivé zápisy zo SNK bude treba v budúcnosti postupne zoradiť a porovnať aj so zápismi Karola Plicku z jeho pozostalosti.

⁴ Plickove rukopisné zápisy piesní v pozostalosti pracovníkmi múzea dosiaľ neboli signované, preto pri porovnávaní zápisov sme museli využívať len Plickovo vlastné číslovanie zápisov, ktoré korešponduje s jeho číslovaním na piesňových zápisoch vo fonde uloženom v SNK.

⁵ Autorka tejto štúdie realizovala v SNM v Martine viaceré archívne výskumy: po prvýkrát v rámci odbornej praxe ako poslucháčka Katedry hudobnej vedy FFUK v Bratislave (6. 6. – 10. 6. 2005), ďalšie dva výskumy boli v rámci individuálnych ciest autorky (4. 12. – 8. 12. 2006, 12. 2. – 16. 2. 2007) ako súčasť prípravy diplomovej práce pod vedením PhDr. Hany Urbancovej, DrSc. Nasledujúce výskumy sa uskutočnili v rámci doktorandského štúdia na Ústave hudobnej vedy SAV (7. 7. – 18. 7. 2008, 27. 10. – 31. 10. 2008, 25. 11. – 29. 11. 2008, 15. 9. – 24. 9. 2009, 26. 10. – 30. 10. 2009, 2. 2. – 4. 2. 2010, 10. 10. – 14. 10. 2011). Spolu je to 10 výskumných pobytov, realizovaných v SNM v Martine a pre porovnávací výskum paralelne aj v SNK v Martine. Ďakujem riaditeľke SNM v Martine PhDr. Márii Halmovej za sprístupnenie pozostalosti K. Plicku, pracovníčke SNM

zápisy českých, moravských a slovenských piesní, ale aj rukopisné verzie piesňových zbierok, ktoré Plicka pripravoval do tlače (*Eva Studeničová spieva* ¹1928; *Slovenský spevník I* 1961), ďalej Plickove rukopisné odpisy piesní z iných prameňov, či zápisy pochádzajúce od iných zberateľov (napríklad príslušníkov miestnej inteligencie na slovenskom vidieku a pod.).

Po predbežnom výskume pozostalosti bolo evidentné, že zápisy slovenských ľudových piesní, ktoré sa v tejto pozostalosti nachádzajú, súvisia s Plickovými rukopisnými zápsmi, uloženými v SNK v Martine. Predstavujú súčasť Plickovej rozsiahlej rukopisnej zbierky zápisov slovenských ľudových piesní, ktorá dodnes nie je ako celok spracovaná, katalogizovaná a sprístupnená bádateľom. Jej rozsah sa dodnes iba odhaduje, pričom kompletizácii tejto zbierky dosiaľ bráni skutočnosť, že je rozdelená na časti uložené na viacerých miestach, kde sa nachádzajú v rôznom stave spracovania.

Pri práci s Plickovou pozostalosťou sa ukázalo, že zberateľ si zápisy piesní triedil podľa určitého kľúča (radenie záznamov podľa lokalít alebo žánrového hľadiska, abecedné radenie záznamov podľa incipitov piesní a pod.). Tento pôvodný systém radenia dôsledkom niekoľkonásobného sťahovania materiálu a jeho premiešania stratil svoj prvotný význam. Pri našej ďalšej práci sa však stal jedným z oporných bodov spracovania materiálu. Okrem piesňových zápisov sa tu nachádzajú aj záznamy hier, riekaniek, prísloví, porekadiel, rozprávok a obyčají.

Pri detailnejšom spracovaní pozostalosti sme sa sústredili predovšetkým na piesňový materiál. Na základe heuristického spracovania zápisov piesní bolo zistené, že niektoré lístky v pozostalosti sú signované pečiatkou Matice slovenskej. Dá sa predpokladať, že ide o chýbajúce záznamy, ktoré zistili Alica a Oskár Elschekovci pri opätovnej revízii piesňového fondu SNK v 50. rokoch. Zámerom spracovania Plickovej pozostalosti bola pre nás možnosť skompletizovať Plickovu rukopisnú zbierku slovenských ľudových piesní o chýbajúce, resp. dosiaľ neevidované či nové záznamy.

Komparačná práca s rukopisnými zápsmi piesní priniesla poznatok, že Plicka k jednej konkrétnej piesni z terénu vyhotovil niekoľko zápisov.⁶ Toto nám umožnilo spätne zrekonštruovať proces vytvárania zápisu konkrétnej piesne, ktorý bol nasledovný: chronologicky prvým záznamom piesne je **melodický prvopis** a **textový prvopis**, ktoré Plicka zapísal priamo pri kontakte so spevákmi v teréne. Z týchto zápisov následne Plicka vyhotovil **prepis** (= **čistopis**) obsahujúci nápev aj text piesne. Výsledkom je zápis jednej piesne minimálne na troch samostatných lístkoch.⁷ Takto zoradený

v Martine PhDr. Dáša Ferklovej za odborné vedenie pri práci s archívnymi fondmi tejto inštitúcie a pracovníčke SNK v Martine PhDr. Viere Sedlákovej za konzultácie k rukopisnej zbierke K. Plicku uloženej v tejto inštitúcii.

⁶ Karol Plicka pri práci v teréne nepoužíval techniku zvukového záznamu v takom rozsahu ako Béla Bartók a piesne zapisoval na základe priameho kontaktu so spevákom. Podľa jeho názoru zvuková snímka a využitie fonografu priamy kontakt so spevákom pri zapisovaní piesní nena-hradia. Týmto prístupom k zbieraniu piesní sa približuje viac k Leošovi Janáčkovi. Pozri: URBANCOVÁ, Hana: Rukopisná zbierka slovenských ľudových piesní Karola Plicku – otázky evidencie a spracovania prameňov. In: *Od lidové písně k evropské etnologii*. Eds. Jana Pospíšilová, Jana Nosková. Brno : Etnologický ústav AV ČR, 2006, s. 235-236.

⁷ **Melodický** a **textový prvopis** znamenajú prvý rukopisný zápis melódie a textu piesne v teréne od Karola Plicku. Ide o dva samostatné záznamové lístky, niekedy len vo fragmentárnej podobe. **Melodický prepis** (= **čistopis**) piesne tvorí zápis na samostatnom lístku, vytvorený Plickovou

piesňový materiál z Plickovej pozostalosti sme ďalej porovnávali s Plickovými zápismi piesní v SNK. Vo väčšine prípadov sa nám podarilo doplniť a skompletizovať Plickove piesňové záznamy z pozostalosti v SNM jeho rukopisnými zápismi v SNK.⁸ Tým sme získali korpus piesňových zápisov, ktorý obsahoval prvopisy z terénu aj prepisy vyhotovené Plickom na základe prvopisov.

Okrem spomenutých typov zápisov boli nájdené v Plickovej zbierke v SNK aj **odpisy melódie a textu piesne**, zapísané neznámou rukou na predtlačenom formulári Matice slovenskej. Vznikli pravdepodobne až dodatočne, pri pokusoch o spracovanie Plickovej rukopisnej zbierky ako súčasti archívnych fondov. Tieto záznamy sa stali dodatkovým prameňom k Plickovým rukopisným záznamom.⁹

Prvú komparačno-analytickú sondu do Plickových zápisov sme uskutočnili na príklade repertoáru z obce Mariková (okr. Púchov).¹⁰ Pomocou tejto sondy sme si overili metódu a techniky práce s Plickovými zápismi a ich vyhodnotením. Skúsenosti a poznatky, ktoré sme získali, využijeme pri spracovaní ďalšieho lokálneho repertoáru: na príklade obce Dohňany priblížime Plickovu metódu zbierania piesní v teréne, techniku ich záznamu aj výber repertoáru pre zápis. Východiskovým zdrojom na získanie Plickových zápisov z tejto lokality sa stala Plickova pozostalosť uložená v SNM v Martine, ktorú sme doplnili o zápisy nachádzajúce sa v SNK v Martine. Výsledkom je nielen kompletizácia piesňových zápisov z tejto obce pomocou postupov pramennej kritiky, ale aj etnomuzikologická analýza celého materiálu z hľadiska žánrovej skladby a hudobnoštyľovej charakteristiky.

Zápisy Karola Plicku z obce Dohňany

Z geografického hľadiska sa lokalita Dohňany (okr. Púchov) nachádza v oblasti priemyslu Javorníkov a Bielych Karpát, v údolí Bielej vody. Patrí do Púchovskej doliny, ako často charakterizoval zápisy z tejto oblasti aj samotný Karol Plicka a po ňom ďalší zberatelia, etnografi a etnomuzikológovia.¹¹

Prvá historická zmienka o obci sa nachádza v prameni z roku 1471, kde sa spomína pod názvom *Dohnanye* ako súčasť lednického panstva. Názov lokality sa postupom času menil viackrát, v starých kronikách sa môžeme stretnúť s podobou názvu

rukou, čiastočne alebo úplne podpísaný textom piesne. To znamená, že výsledný zápis jednej piesne tvoria minimálne tri jednotlivé listky.

⁸ TIMKOVÁ, Miriam: *Zbierka slovenských ľudových piesní Karola Plicku a Plickova pozostalosť*. [Dizertačná práca] Bratislava : Ústav hudobnej vedy, Slovenská akadémia vied, 2011.

⁹ K Plickovým rukopisným zápisom možno priradiť ako ďalší typ prameňa tzv. autorizovanú publikovanú verziu. Pozri: URBANCOVÁ, Hana: Written Records and Source Criticism: A Collection of Slovak Folk Songs Collected by Karol Plicka. In: *Historical Sources and Source Criticism : ICTM Study Group on Historical Sources: Proceedings from the 17th International Conference in Stockholm, Sweden, May 21 – 25, 2008*. (=Skrifter utgivna av Svenskt visarkiv 29) Eds. Susanne Ziegler, Urban Bareis. Stockholm : Svenskt visarkiv, 2010, s. 219-220.

¹⁰ TIMKOVÁ, Miriam: Piesňový repertoár obce Mariková z rukopisnej zbierky Karola Plicku. In: *Hudobný archív* 16. Ed. Viera Sedláková. Martin : Slovenská národná knižnica, 2009, s. 246-290.

¹¹ Napr. GERYK, Ján: *Slovenské ľudové piesne z Púchovskej doliny*. Zošit 1 – 2. Bratislava, 1922, 1926. DEMO, Ondrej: *Ľudová vokálna a inštrumentálna hudba v Púchovskej doline*. Bratislava : Osvetový ústav, 1961.

Dohnany od roku 1504, v 18. storočí obec premenovali na *Dohanin* (od roku 1786), pokým obec nezískala od roku 1808 svoju súčasnú podobu názvu *Dohňany*. Počas historických zmien patrila striedavo do okresu Púchov alebo Považská Bystrica, dnes administratívne spadá do okresu Púchov. Prevala pahorkatín a vrchovín v tejto oblasti podmienila rozvoj pastierstva, popri ktorom sa tu rozvíjalo aj poľnohospodárstvo.¹² To sa odrazilo aj na piesňovej kultúre tejto oblasti: zachovali sa tu nielen pastierske piesne, ale aj s nimi súvisiace zbojnícke piesne¹³ a balady, popri nich sa však objavujú aj žatevné a dožinkové piesne aj lúčne piesne-trávnice.

Práve v obci Dohňany sa pri svojej zberateľskej činnosti Karol Plicka osobne stretol s českým maliarom, spisovateľom a folkloristom pôsobiacim v medzivojnovom období na Slovensku, Františkom Volfom (1897 – 1983). Vzájomné stretnutie dalo neskôr impulz na dlhodobú spoluprácu obidvoch osobností na rozsiahlej piesňovej zbierke *Český rok* (1940, 1950, 1953, 1960).¹⁴

Čo sa týka časového ohraničenia vzniku rukopisných zápisov z Dohňan, môžeme uviesť iba široké časové rozpätie obdobia, počas ktorého Plicka na Slovensku pôsobil, nakoľko svoje zápisy z terénu prakticky nedatoval. Zápisy z Dohňan časovo spadajú do obdobia Plickovej intenzívnej zberateľskej činnosti na Slovensku počas pôsobenia v Matici slovenskej v rokoch 1924 – 1939, resp. 1923 – 1938.¹⁵ Popritom je k dispozícii aj ďalšia možnosť časového vymedzenia, pochádzajúca od samotného Plicku: vo svojej zbierke *Slovenský spevník I* (1961) spomína časové rozpätie svojej zberateľskej činnosti na Slovensku, datované rokmi 1919 – 1955. Z hľadiska techniky záznamu by sme rukopisné zápisy z obce Dohňany mohli predbežne zaradiť do druhej dekády medzivojnového obdobia s tým, že problému datovania Plickových zápisov vo všeobecnosti budeme venovať pozornosť v budúcnosti.

1. Pramene, počet zápisov a rozsah piesňového repertoáru

Východiskovým materiálom na spracovanie Plickových rukopisných zápisov z tejto lokality sú zápisy z pozostalosti v SNM, ktoré sa ďalej porovnávali s existujúcimi zápsmi z tejto lokality, nachádzajúcimi sa v SNK. V pozostalosti sme našli spolu 146 jednotlivých záznamových lístkov,¹⁶ navyše v SNK 10 záznamových lístkov; z obidvoch inštitúcií je to spolu 156 záznamových lístkov. Vzájomným porovnávaním a prirado-

¹² Dohňany. [Heslo] In: *Vlastivedný slovník obcí na Slovensku I*. Bratislava : Veda – vydavateľstvo SAV, 1977, s. 327.

¹³ BURLASOVÁ, Soňa: Slovenské ľudové piesne so zbojníckou tematikou. In: *Slovenský národopis*, roč. 36, 1988, č. 3 – 4, s. 469-482.

¹⁴ Na začiatku vzniku zbierky *Český rok* bola zberateľská činnosť Plicku a Volfa v Púchovskej doline – ich pôvodným zámerom bola príprava piesňovej zbierky *Slovenský rok*. Pre príchod 2. svetovej vojny sa však tento spoločný projekt nedal uskutočniť. Namiesto neho vznikla neskôr rozsiahla piesňová zbierka *Český rok*, v ktorej Plicka okrem vlastných zápisov publikoval aj prevzaté zápisy piesní zo zbierok K. J. Erbena, F. Čelakovského, F. Sušila či od B. Němcovej. Ilustrátorom publikácie sa nakoniec stal Karel Svoboda. In: PLICKA, Karel – VOLF, František – SVOBODA, Karel: *Jaro. I. Český rok v pohádkách, písních, hrách a tancích, říkadlech a hádankách*. Praha : Odeon, 1978, s. 7-8.

¹⁵ Pozri Ref. 1.

¹⁶ Do tohto výsledného počtu lístkov sme ráтали: melodické prvopisy, melodické prepisy a textové prvopisy (t. j. kompletný záznam k jednej piesni) – 97 lístkov; samostatné zápisy iba v podobe

vaním záznamov k sebe podľa melodických prvopisov, textových prvopisov a prepisov sme dostali repertoár v rozsahu 72 piesní z lokality Dohňany, z toho prevažná väčšina je kompletných zápisov v zmysle melodických a textových prvopisov aj melodických prepisov. Výsledky pramennokritickej práce sme sústredili do tabuľky Zoznam piesňových zápisov z Dohňan (v prílohe), zoradených abecedne podľa textových incipitov. Počet jednotlivých záznamových lístkov uvádzame len na ilustráciu faktu, aký je tento počet zavádzajúci pri úvahách o množstve Plickom zapísaných piesní z terénu, nakoľko skresľuje skutočný rozsah zapísaných (zozbieraných) piesní. Množstvo jednotlivých záznamových lístkov totiž neznamená aj rovnaký počet dokumentovaných piesní; v skutočnosti sa niekoľko samostatných záznamových lístkov vzťahuje na jednu dokumentovanú pieseň.

Po vzájomnom porovnaní materiálov zo SNM a SNK sme zistili, že zvyšných 10 záznamových lístkov zo SNK tvorí iba jednu konkrétnu pieseň – pieseň *Plavala rybička*. K tejto piesni sa vzťahuje šesť prepisov piesňových textov na stroji, jeden melodický prepis piesne na formulári MS (= SNK), dvakrát melodický prepis cudzou rukou a iba jeden autograf ako originálny melodický prepis od Plicku. Tieto záznamy sa nachádzajú v SNK pod signatúrou A VII 18 284 – 18 285, pričom v pozostalosti v SNM sa nachádza práve chýbajúci melodický prvopis k tejto piesni.¹⁷ Preto môžeme väčšinu rukopisných záznamov z tejto lokality, uložených v Plickovej pozostalosti v SNM, pokladať za nový, dosiaľ neznámy piesňový materiál. Ťažisko zápisov z obce Dohňany sa tak nachádza v Plickovej pozostalosti v SNM v Martine.

Pri spracovávaní pozostalosti v SNM boli v rámci zápisov označených ako lokalita Púchov nájdené aj piesňové zápisy, ktoré patria k obci Dohňany. V podstate ide o melodické prvopisy, ktoré sme mohli priradiť k niektorým zápisom z Dohňan. Výsledkom vzájomnej komparácie je 22 nájdených a priradených melodických prvopisov, napríklad k piesňam: *Tam dole na dole* (KP č. 139), *Dajže sa mi moja milá* (KP č. 41), *Na nitranskej hore* (KP č. 83) a k ďalším.

Pri vzájomnej komparácii piesňových záznamov z pozostalosti s tlačеныmi zbierkami sme medzi zápsmi piesní v Plickovej publikovanej piesňovej zbierke *Slovenský spevník I* našli 15 zápisov piesní, ktoré Plicka lokalizoval len všeobecne ako „Púchovská dolina, z vlastných zápisov“. Pri porovnaní s Plickovými zápsmi z pozostalosti sa nám podarilo z týchto zápisov pri troch piesňach spresniť lokalitu ako Dohňany:

Do poledne zaspal (č. 73, s. 112)¹⁸ – v pozostalosti ako KP č. 39¹⁹

V Plickovom rukopise sa zachoval melodický prvopis a prepis, ktorý je melodicky a tóninovo identický ako v tlačenej podobe v zbierke.

Ej, žnivo milé, žnivo (č. 142, s. 153) – v pozostalosti ako KP č. 268

melodických prvopisov – 33 lístkov; samostatný súbor svadobných piesní „Kozliatko“ – 11 lístkov; fragmenty – 5 lístkov. (97 + 33 + 11 + 5 = spolu 146 záznamových lístkov)

¹⁷ Ostatné zápisy, ktoré sme v SNK našli v zozname pod heslom „Dohňany (okr. Púchov a iné?)“ a pod signatúrou A VII 18 284–18 292, však v skutočnosti pod Dohňany nepatria, nakoľko mali uvedenú inú lokalitu (pravdepodobne ide o omyl pri triedení materiálu v SNK).

¹⁸ V zátvorke uvádzame číslo piesne a stranu, na ktorej sa nachádza v *Slovenskom spevníku I*.

¹⁹ Pod skratkou KP uvádzame Plickovo vlastné číslovanie.

V tlačenej podobe má pieseň okrem prvej 4-veršovej strofy ďalších 6 strof a je zapísaná v iónskej tónine od tónu *h*. V porovnaní s rukopisnou predlohou je nápev v publikovanej verzii transponovaný o terciu nižšie.

O čo sme stáli, to sme dostali (č. 301, s. 244) – v pozostalosti ako KP č. 258

Pri vzájomnom porovnaní boli rukopisné zápisy totožné s tlačenou verzou.

Okrem spomenutých piesní môžeme nájsť v *Slovenskom spevníku I* aj tri piesne s priamo uvedenou lokalitou Dohňany. Z nich jedna sa nachádza v rukopise v pozostalosti:

Zelenšja pohanka jako tráva (č. 493, s. 355) – v pozostalosti ako KP č. 171

Až na niekoľko dialekticky drobných rozdielov v texte (*Zelenšja* = *zelenšja*, *zanecháva* = *zaňecháva*) sa zápis v tlači zhoduje s Plickovým rukopisom v pozostalosti. Text tlačenej piesne má 4 strofy, v rukopise sú zaznamenané len prvé dve strofy piesne.

Nasledujúce dve piesne sa v tlačenej zbierke *Slovenský spevník I*. nachádzajú lokalizované ako Dohňany, ale v pozostalosti sme k nim Plickove prvopisy nenašli:

Viém ja jeden hájiček (č. 458, s. 336)

Zeľňaj sa, zelená trávička (č. 491, s. 354)

Môžeme skonštatovať, že z celkového počtu 6 piesní, uverejnených v *Slovenskom spevníku I* s lokalizáciou Dohňany (resp. Púchov), boli v pozostalosti nájdené 4 piesne. K zvyšným dvom piesňam sme rukopisné podklady v pozostalosti v SNM a v SNK nenašli; čiže publikovaný prameň rozšíril zapísaný repertoár z Dohňan o ďalšie 2 piesne, ktoré nie sú doložené v rukopisných prameňoch.

Okrem tejto publikovanej zbierky sme porovnávali rukopisné zápisy z Dohňan s ďalšou publikovanou zbierkou *Zbojnícke piesne slovenského ľudu*.²⁰ Podnietili nás k tomu skratky na Plickových rukopisoch v pozostalosti, ktoré sme našli na niektorých záznamových lístkoch, ako napríklad: „ops. – Zboj.“²¹ alebo len „Zb.“. Spôsob a úprava melodického prepisu sa podobali podkladovým materiálom do tlače, ktoré sme našli v pozostalosti ako pripravené zápisy na vydanie *Slovenského spevníka I*. Porovnaním rukopisných záznamov z Dohňan s piesňami v tlačenej zbierke *Zbojnícke piesne slovenského ľudu* sa táto hypotéza potvrdila, pričom boli nájdené 3 piesne:

Janošík, Janošik, dze je tvoj palošík (č. 620, s. 635)²² – v pozostalosti ako KP č. 59

Na melodickom prepise piesne je Plickova poznámka „ops. Zboj.“; dokonca uvádza aj číslo, pod ktorým sa nachádza v tlačenej zbierke (620).

Na zelených lúčkach šibeničky (č. 697, s. 643) – v pozostalosti ako KP č. 93

²⁰ PLICKA, Karel – HORÁK, Jiří: *Zbojnícke piesne slovenského ľudu*. Bratislava : Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1965.

²¹ Skratka „ops.“ = opsané. Plicka síce často používal skratky, ale málokedy ich vysvetľoval. Aj v tomto prípade ide o dedukciu významu skratky na základe viacerých indícií, vzniknutých pri porovnávaní jednotlivých zápisov. Skratky „Zboj.“, „Zb.“ znamenajú zbojnícka pieseň (dedukované podľa textu piesne a jednotlivých Plickových poznámok).

²² V zátvorke za piesňou je uvedené jej číslo a strana, na ktorej sa nachádza v tlačenej zbierke. Porovnávali sme iba melodické zápisy; táto tlačená zbierka totiž neuvádza melodický zápis ku každému textu piesne.

Pieseň má na melodickom prepise v pozostalosti poznámku „ops. Zboj.“ a poradové číslo 697, pod ktorým je vytlačená aj v zbierke.

V mestečku ve Slezsku krčmárka bohatá (= *Ve Sliezske v tom skliepku krčmárka bohatá*) – (č. 299, s. 605) – v pozostalosti ako KP č. 66 (pozri Obr. č. 1–2 v prílohe)

V porovnaní s textom zapísaným pod notami na melodickom prepise textový prvopis piesne uvádza variant incipitu textu, pričom tento variant je v zátvorke, slabovo vyznačenej tužkou. Ostatné strofy piesne sa zhodujú s vytlačenou verziou, takisto aj melodický zápis piesne. Na melodickom prepise v pozostalosti má Plicka takisto poznámku „Zboj“ a uvedené rovnaké číslo, pod ktorým je uverejnená.

Okrem týchto nájdených zápisov v pozostalosti sa v tlačenej zbierke nachádza aj jedna pieseň, lokalizovaná ako Dohňany, ale v pozostalosti sa nenašla:

Pred našimi dvermi potôček krvavý (č. 496 b, s. 627).

Môžeme zhrnúť, že publikované piesne z lokality Dohňany v tejto piesňovej tlačenej zbierke sú štyri, z toho jedna sa v pozostalosti v SNM nenachádza.

Z celkového počtu 72 zápisov z Dohňan, ktoré sa rekonštruovali na základe rukopisných prameňov, je publikovaných 7 piesní: 4 piesne sa nachádzajú v zbierke *Slovenský spevník I* a 3 piesne sa nachádzajú v zbierke *Zbojnícke piesne slovenského ľudu*. Tri publikované piesne (2 zo *Slovenského spevníka I* a 1 zo *Zbojníckych piesní slovenského ľudu*) nemajú paralelu v dostupných rukopisných záznamoch. To znamená, že ich rukopisná predloha sa stratila, prípadne sa nachádza na neznámom mieste. Vzhľadom na odlišný typ prameňa (publikovaná verzia) sme ich do nášho korpusu rukopisných záznamov nezaradili.

2. Komentáre k zápisom a sprievodné údaje

Pri rekonštrukcii Plickových zápisov z Dohňan bolo najväčším problémom nájsť konkrétne melodické prvopisy a textové prvopisy, ktoré by navzájom súviseli. Plicka totiž svoje textové prvopisy väčšinou nelokalizoval a v podstate jeden text piesne mu niekedy slúžil ako podklad k piesňovým variantom z viacerých lokalít. Na melodických prepisoch a prvopisoch však lokalitu uvádzal, a síce pod rôznymi skratkami ako „Dohňan.“, „Doh.“, v niektorých prípadoch vypísal aj celý názov lokality. Podobne značil aj údaj o spevákovi; napríklad, na mnohých zápisoch figuruje meno speváčky Zuzany Bombilaj takisto len pod rôznymi skratkami mena ako „Zuz. Bombilaj.“ či len iniciály „Z. B.“. Pri kompletizovaní zápisov bolo niekedy problematické priradiť k melódii piesne správny piesňový text. Častejšie išlo o náhodné objavy, lebo Plicka si neukladal piesňové texty spolu s melodickými zápsmi, ale ich mal uložené zvlášť. Preto sme pri rekonštrukcii zápisov z tejto lokality mohli definovať viacero znakov, podľa ktorých sa dala určiť príslušnosť textu k určitej melódii.

Najtypickejším znakom pre textové zápisy bolo Plickovo číslovanie v záhlaví piesňového textu. V našom prípade bolo pri väčšine textových aj melodických zápisov modrou ceruzkou Plickom zapísané poradové číslo piesne, v niektorých prípadoch melodických prepisov aj čiernym perom; toto číslovanie pomohlo priradiť k sebe ná-

pev piesne a piesňový text. Niekoľko textových prvopisov malo Plickom preškrtnuté poradové číslo a nahradené iným; napríklad, pri piesni *Čo sa stalo v noci* (Obr. č. 3) Plicka škrtol KP č. 20, pričom ako oficiálne číslovanie sme zvolili náhradné Plickovo číslovanie (t. j. Plickom opravené) ako KP č. 21. Podobný omyl na textovom prvopise sme našli aj pri zápise *Vojáček idze, že vojna buje*; Plickom škrtnuté bolo č. 199, pričom ako nové poradové číslo určil Plicka č. 159, pod ktorým sme danú pieseň zaevidovali aj my.

Iným problémom bolo tzv. zdvojené číslovanie (resp. prečíslovanie), ktoré sme našli, napríklad, na melodickom prvopise aj prepise piesne *A já som malička* (Obr. č. 4): v záhlaví melodického zápisu piesne Plicka uvádza č. „6 = 10“, na textovom prvopise je však iba číslo 6. Preto sme ako smerodajné poradové číslo piesne určili prvé číslo z dvojice. Obdobný problém sa vyskytol aj pri piesni *Aj, hora, hora*: výsledné poradie sme určili ako KP č. 14 (Plickom škrtnuté bolo č. 8); takisto pri piesni *Aj, topoľ, topoľ* je číslovanie KP č. 11 (Plickom škrtnuté bolo č. 204). V podstate sme pri zoraďovaní týchto materiálov brali do úvahy Plickovo tzv. modré číslovanie (modrou ceruzkou), ktoré je charakteristické práve pre zápisy z tejto lokality. Pravdepodobne si Plicka sám našiel omyly v poradí piesní a týmto číslovaním modrou ceruzkou si značil výsledné (konečné) zoradenie piesní a priradenie nápevov a textov k sebe.

Ďalšou dôležitou pomôckou pre priradenie textu k melódii bolo uvedenie názvu lokality Dohňany. Plicka používal viaceré skratky na označenie lokality („D“, „Doh.“, „Dohnan.“). Pri niektorých zápisoch sme našli aj dva textové prvopisy, ako napríklad pri piesni *V dohňanském poli* (KP č. 33) alebo *V mestečku ve Sliezsku* (KP č. 66). Podobné prípady takýchto typov zápisov sme našli aj v záznamoch z lokality Mariková, preto sme v tomto prípade mohli postupovať analogicky.

Základným a potvrdzujúcim kritériom na priradenie textu k melódii okrem spomínaných zhodných znakov však stále zostával samotný text a jeho zhoda s textovým incipitom na melodickom prvopise / prepise. V prípade piesní, pri ktorých chýbal akýkoľvek text pod melodickým zápisom (napríklad v piesňach *Košút a Batáni* – KP č. 65; *Košút, Lájoš* – KP č. 62), sme uplatnili ďalšie identifikačné znaky (napríklad zhoda Plickovho číslovania, slabičná stavba textu a počet veršov), ktoré pomáhali priradiť text k melódii a potvrdili jeho správnosť. Najčastejšie však mali melodické prvopisy uvedený aspoň niekoľkoslovný začiatkový textový incipit, ale len zopár zápisov malo textom podpísanú celú melódiu, napríklad v piesňach *Čo som sa nažala* (KP č. 29) a *Zacelina prevítala* (KP č. 86).

Osobitným problémom čítania Plickových zápisov je viachlas. Podľa melodických prvopisov sa ukazuje, že Plicka zapísal najskôr vedúci (v tomto prípade vrchný) hlas; ostatné hlasy (druhý, resp. tretí hlas) zvyčajne vpísal do melodického prvopisu dodatočne, čo naznačuje ich zápis inou farbou pera. Je pravdepodobné, že viachlas Plicka zapisoval na základe pamäti, resp. ako rekonštrukciu zvukovej podoby. Ako ukážku takéhoto zápisu viachlasnej piesne sme si vybrali melodický prvopis piesne *Pas sa mi kravička* (KP č. 112; Obr. č. 5): zápis hlavnej melodickéj línie piesne (= jednohlas) v podobe nôt napísaných čiernym perom, a k tomu následné priradenie ďalších hlasov, v prípade tejto piesne dvoj- a trojhlasu, zapísané červeným atramentom. Prípádov piesní, ktoré nemajú dopísaný viachlas, ale len hlavnú melódiu, pričom sa spájali s viachlasným prednesom, je niekoľko: napríklad, pri piesni *Povedal mi sláviček* (KP č. 101) vľavo v záhlaví melodické-

ho jednoglasného prepisu je Plickova poznámka „dops. 2. a 3. hl.“, čo znamená „dopísať druhý a tretí hlas“ (Obr. č. 9). Obdobnú poznámku môžeme nájsť aj na melodickom prvopise piesne *Pri tom svätém Jane* (KP č. 114), kde je melódia iba jednoglasná a Plickova poznámka „Not.: dopl. na 3hl“ ju zaraďuje medzi viachlasné piesne. Analogický prípad sa vyskytuje aj pri piesňach *Svätý Jur ide* (KP č. 126) a *Vandrávali huccí* (KP č. 152); Plicka má pri týchto piesňach poznámku „3hl“.

Na záznamoch z Dohňan sme našli uvedených spolu iba 9 mien žien – speváčok. Plicka však ani pri jednej z nich neudáva vek. Mená boli uvedené zvyčajne na melodických prvopisoch / prepisoch, ale čo je pre Plicku pomerne netypické, niekoľko mien informátoriek sa našlo aj na textových prvopisoch. Je však otázne, či mal od nich Plicka zapísaný len text, alebo aj melódiu. V nasledujúcom zozname uvádzame pri menách v zátvorke aj pieseň, pri ktorej Plicka zapísal meno speváčky. Zoznam sme získali z týchto melodických prvopisov a prepisov:

Bartošova Z. – (*Tam dole na dole* – KP č. 139)

Bombilaj Zuza – (*Do poledne zaspal* – KP č. 39 + ďalších 30 piesní)

Chybova Kat. – (*Moje žlté vlasy* – KP č. 260; *Já pojdzem* – KP č. 54; *Zažíhaj, zažíhaj* – KP č. 170; *Nedala mi perka* – KP č. 261; *Trebárs som chudobna* – KP č. 145)

Dujkova Kat. – (*Moje žlté vlasy* – KP č. 260; *Já pojdzem* – KP č. 54; *Zažíhaj, zažíhaj* – KP č. 170; *Nedala mi perka* – KP č. 261)

Jurisova A. – (*Povedal mi sláviček* – KP č. 101)

Kolárova Zuza – (*Mladá nevestička* – KP č. 76)

Mená uvedené na textovom prvopise:

Adamkéch Pavla (*Píše Turek, píše lístek* – KP č. 114)

Ištvániková (*Svätý Jur ide* – KP č. 126)

Pobežalová (*Bol jeden šohaj m[lynársky* – KP č. 20)

Porozuhodný je fakt, že najviac zápisov pochádza iba od jednej speváčky – Zuzany Bombilaj. Od tejto speváčky Plicka zapísal celkovo 31 piesní, pričom na piesňových zápisoch figurujú rôzne skratky mena speváčky („Z. B.“, „Zuza Bomb.“), alebo len vypísané priezvisko a pod. Tento spôsob uvádzania mien interpretov na rukopisných zápisoch je pre Plicku charakteristický. V súvislosti s touto speváčkou na jednom z melodických prepisov piesne *V hubokej doline srnka vodu pije* (KP č. 46) ako speváčku uviedol Plicka „Bombilajova“ s dodatkom „matka“, zapísaným tužkou. Na ďalšom melodickom prepise tej istej piesne (ale pod iným číslom – KP č. 161) sme našli uvedené meno „Zuza Bombilajova“ a Plickovu poznámku „Text – matka Z. B.“. Rozdiel oboch melodických prepisov je iba v ich metrickom usporiadaní: v zázname od matky (KP č. 46) má pieseň 4/4 rytmus a verzia od jej dcéry (KP č. 161) zachytáva pieseň v 2/4 rytme. V podstate ide iba o duplicitný melodický prepis piesne s odlišným metrickým riešením (Obr. č. 6 – 8).

3. K žánrovej a hudobnosťlovej charakteristike piesňového repertoáru

Východiskom pre charakteristiku žánrovej skladby piesňového repertoáru z Dohňan bola žánrová klasifikácia podľa Alice a Oskára Elschekovcov.²³ Túto klasifikáciu sme však po podrobnejšom oboznámení sa s Plickovými zápsmi a po doplnení o novšie

²³ ELSCHKOVÁ, Alice – ELSCHKEK, Oskár: *Slovenské ľudové piesne a nástrojová hudba. Antológia*. Bratislava : Osvetový ústav, 1980, s. 31-286.

výsledky žánrových výskumov prispôsobili piesňam, ktoré sa nachádzajú v Plickovej zbierke. Na tomto základe sme vytvorili osem žánrových skupín:

piesne z obdobia detstva (detské hry): 2 zápisy;
piesne výročného cyklu (dožinkové piesne, prinášanie leta): 2 zápisy;
piesne životného cyklu človeka (svadobné piesne): 7 zápisov;
piesne spojené s prácou a zamestnaním (trávnice, žatevné, pastierske, zbojnícke, re-grútske a vojenské piesne): 13 zápisov;
epické piesne (balady): 13 zápisov;
lyrické piesne (ľúbostné piesne): 21 zápisov;
humoristické piesne (žartovné piesne): 2 zápisy;
piesne k tancom (spoločenské piesne): 2 zápisy.

Spolu sme mohli analyzovať 62 (prevažne) úplných hudobno-textových zápisov; pri 10 piesňach sa kvôli chýbajúcemu alebo fragmentárnemu textu žánrová príslušnosť nedala určiť. Plicka vo svojich zápisoch neuvádzal vždy spevnú príležitosť, funkciu alebo žánrové zaradenie piesne. Ak tieto údaje uvádza, pri žánrovej charakteristike na takéto údaje osobitne upozorňujeme. Ako z kvantitatívneho prehľadu vyplýva, v repertoári z Dohňan prevažujú najmä ľúbostné piesne (21 zápisov), po nich sú rovnakým dielom zastúpené piesne spojené s prácou a zamestnaním a balady (po 13 zápisov), pomerne početná je aj kategória svadobných piesní (7 zápisov). Ostatné žánrové skupiny sa objavujú len v nepatrnom množstve (po 2 zápisy).

Zo žánrovej skupiny **piesní z obdobia detstva** sa medzi Plickovými zápsmi z tejto obce nachádzajú iba dve detské hry: *Prepletam punčošku* (KP č. 102) a *Hrajže sa, hrálička* (KP č. 47). Pri prvej piesni uvádza Plicka na melodickom prepise aj poznámku „na Panu Růžu“. Melodika piesne má recitačný charakter a je zasadená do sekundotónálneho rámca. Pieseň *Hrajže sa, hrálička* má okrem poznámky „detská hra“ uvedenú aj speváčku Zuzanu Bombilaj. V porovnaní s prvou piesňou je melodika tejto piesne obohatená o terciové postupy, zasadené do kvinttonálneho rámca; hudobná forma je motivická (abccd). Obidve piesne obsahujú archaické prvky v tonalite aj forme.²⁴ V oboch prípadoch ide o melodické prepisy piesní aj s podpísaným kompletným textom, čo u Plicku nebýva pravidlom.

Piesne výročného cyklu sú zaznamenané len v podobe zlomku (2 zápisy), pričom tvoria súčasť hudobnoštyľovej vrstvy valasko-pastierskej kultúry: jeden zápis prináša dožinkovú pieseň, druhý zápis obradovú pieseň jarného cyklu. Dožinková pieseň *Pane náš, pane náš* (KP č. 106) je kvinttonálna, s tonálnou kostrou kvintakordu, v lydickej tónine, pričom jej forma je štvordielna AA_vBB_v. Textový prvopis tejto piesne Plicka zapísal na troch samostatných lístkoch, ktoré prinášajú samostatné textové varianty. Druhá pieseň *Svätý Jur ide* (KP č. 126) predstavuje v oblasti Trenčína rozšírený žáner jurských piesní, ktorý sa spájal s vítaním a privolávaním leta.²⁵ Nápev piesne má

²⁴ ELSCHÉKOVÁ, Alica: Uspávanky a detské zabávanky na Gemeri. In: *Vlastivedné štúdie Gemera* 5. Ed. Július Bolfík. Martin : Vydavateľstvo Osveta, 1987, s. 88-151.

²⁵ KOVÁČOVÁ, Juliana: Dievčenské spevy v jarnom zvykosloví na Slovensku. In: *Ludové hudobné a tanečné zvykoslovie*. (=Musicologica Slovaca [14]) Ed. Oskár Elschek. Bratislava : Veda – vydavateľstvo SAV, 1989, s. 20-71.

kvinttonálny základ s tonálnou kostrou kvintakordu v aiolsko-iónskej tónine, forma piesne je motivická (abcc_vd). Pri obidvoch piesňach uvádza Plicka ako speváčku Zuzanu Bombilaj.

Z **piesní životného cyklu** sú zachytené len svadobné piesne, ktoré však tvoria pomerne homogénnu skupinu (7 zápisov). Z tonálneho hľadiska patria zapísané svadobné piesne k starším vrstvám piesňovej kultúry, napríklad, terctonálna pieseň *Lubo-lubo-lubovníček* (KP č. 73) a kvarttonálne piesne *Mladá nevestička* (KP č. 76) a *Výjala Zuzička* (KP č. 156) dvoj- a štvordielnej hudobnej formy v aiolsko-iónskej tónine. Tieto zápisy naznačujú Plickov záujem zapisovať a vyhľadávať najmä staré, archaické nápevy, ktoré sa vyskytovali práve v obradovom repertoári. V skupine svadobných piesní však prevládajú najmä kvinttonálne nápevy, čo zodpovedá tonálnemu charakteru základného svadobného repertoáru vo viacerých regiónoch.²⁶ Kvinttonálna svadobná pieseň *O čo sme stáli* (KP č. 258) v lydickej tónine s trojdielnou formou sa viaže na jednu z obradových fáz svadobného ceremonálu: na melodickom prepise tejto piesne má Plicka poznámku s odkazom „keď mladuchu odvezú do domu“. Vo svojej poznámke k piesni Plicka uvádza meno speváčky Zuzany Bombilaj. Z ďalších obradových fáz sa zapísané svadobné piesne viažu na obrad rozlúčky so slobodou a na obrad čepčenia nevesty: piesne *Moje žlté vlasy* (KP č. 260) a *Kamarátka moja, už sa rozejdzeme* (KP č. 266). Ak prvá predstavuje kvarttonálno-kvinttonálny nápev, čo ju zaraďuje medzi piesne prechodného typu medzi štýlovou vrstvou roľníckej pastiersko-valaskej kultúry, druhá pieseň má vyhranený kvinttonálny nápev.

Piesne spojené s prácou a zamestnaním tvoria pomerne homogénnu skupinu – prevládajú predovšetkým piesne spojené s tradičnou prácou v prírode (žatevné piesne, trávnicie, pastierske a zbojnícke piesne), popri nich najmä vojenské a regrútske piesne. Nápevy tejto skupiny piesní majú osobitne pestré zastúpenie stupníc: z tónin prevláda iónska (4 zápisy), mixolydická (3 zápisy), lydická (2 zápisy), aiolská (2 zápisy) a aiolsko-iónska (2 zápisy). K hudobnoštýlovej vrstve roľníckej, ale aj roľnícko-pastierskej kultúry patria najmä žatevné piesne a lúčne piesne-trávnicie.²⁷ Zo žatevného repertoáru možno uviesť zápis piesne *Čiaže to niva* (KP č. 263) s kvarttonálnym nápevom, v iónskej tónine a s dvojdielnou hudobnou formou s refrénom ABr, čo ju zaraďuje medzi archaickejšie piesne tejto štýlovej vrstvy, podobne ako žatevnú pieseň *Ej, žnivo milé, žnivo* (KP č. 268). Vrstvu valasko-pastierskej kultúry reprezentuje napríklad zápis piesne *Zelenaj sa, bučina* (KP č. 172) s nápevom odzemku. K tejto štýlovej vrstve patrí aj zápis (pravdepodobne vojenskej) piesne *Trenčanská kasá[=rňa]* (KP č. 138)²⁸ s kvinttonálnym nápevom lydického charakteru a s tonálnou kostrou kvintakordu, ktorý sa opiera o fanfárovú melodiku.

Medzi zápsmi **balád** sa vyskytujú najmä piesňové typy so všeobecne rozšíreným námetom: *V mestečku ve Sliezsku* (KP č. 66); *V hubokej doline srnka vodu pije* (KP

²⁶ ELSCHÉKOVÁ, Alica: Svadba a svadobné piesne. In: *Ludové hudobné a tanečné zvykoslovie*. (=Musicologica Slovaca [14]) Ed. Oskár Elschek. Bratislava : Veda – vydavateľstvo SAV, 1989, s. 72-122.

²⁷ DEMO, Ondrej – HRABALOVÁ, Olga: *Žatevné a dožinkové piesne*. Bratislava : Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1971. URBANCOVÁ, Hana: *Trávnicie – lúčne piesne na Slovensku: Ku genéze, štruktúre a premenám piesňového žánru*. Bratislava : AEPRESS, 2005.

²⁸ Zápis piesne obsahuje len textový incipit.

č. 161, 46); *Čo sa stalo v údolí* (KP č. 32) a v celoslovenskom meradle rozšírené balady *Bol jeden šohaj m[l]ynársky* (KP č. 20) a *Vandruváli hucci* (KP č. 152).²⁹ Nápevy balád patria ku kvinttonálnej a harmonickej vrstve piesní, pričom sa často vyskytujú prechodné tonálne typy na pomedzí predharmonickej a harmonickej piesne; tónina je prevažne lydiská alebo aiolsko-iónska.

Zo širokej žánrovej skupiny **humoristických piesní** Plicka zapísal dve žartovné piesne: *Dohnanskí mladenci* (KP č. 40) a *Doma-li* (KP č. 264). Na melodickom prvopise druhej z nich, ktorá má erotický charakter, Plicka uviedol poznámku „spievajú ženy pod okny“. Obidve piesne sú kvinttonálne, s tonálnou kostrou kvintakordu, v iónskej a aiolskej tónine.

Spoločenské piesne sa často spájali so spevom pri zábave a tanci. V Plickových zápisoch z Dohňan sú zastúpené v minimálnom počte, pričom ich reprezentujú len dva zápisy piesní spoločensko-politického obsahu: *Košút a Batáni* (KP č. 65) a *Košút, Lájoš* (KP č. 62). Ich nápevy patria k vrstve harmonickej piesní, pričom obsahujú znaky piesní novouhorského typu.

Z celkového počtu piesní z Plickových zápisov výrazne prevažujú **ľúbostné piesne** (21 zápisov), ktoré sa v tejto oblasti zvykli spievať najmä viachlasne. Väčšina nápevov ľúbostných piesní patrí na rozhranie predharmonickej a harmonickej piesňovej vrstvy: kvintonálnosť sa v nich spája s oblúkovou melodikou a formou, založenou na transpozícii prvého dielu o terciu vyššie, tak ako to je napríklad v piesni *Viem ja brezi-nečku* (KP č. 153). To naznačuje, že ide o ľúbostné piesne staršej vrstvy, čo potvrdzuje aj poetika ich textov.³⁰ Ľúbostné piesne staršieho typu sa zvykli spájať so spevom pri niektorých spevných príležitostiach práce v prírode alebo svadby, čím druhotne získali funkciu piesní pracovných alebo obradových.

Vo svojich zápisoch Plicka venoval osobitnú pozornosť **viachlasu** – vďaka nemu je zachytený viachlasný prejav najmä z horských oblastí Slovenska, kde sa vyskytujú viachlasné štýly, diferencované regionálne aj mikroregionálne. V Dohňanoch Plicka zaznamenal viachlas v podobe, ktorá zodpovedá viachlasnému štýlu v oblasti Púchovskej doliny.³¹ Plickove zápisy z Dohňan však obsahujú aj niektoré špecifiká. Môžu súvisieť buď so spôsobom zápisu, alebo s mikroregionálnymi či lokálnymi špecifikami piesňovej tradície.

Podobne ako v iných lokalitách tejto oblasti základ viachlasného spevu tvorí dvojhlas, len miestami rozšírený na trojhlas. Pridávanie druhého a tretieho hlasu ako spodných hlasov podlieha improvizácii, pričom tento viachlasný spev obsahuje aj prvky variantnej heterofónie. Na rozdiel od zápisov z Marikovej, kde Plicka zaznamenal prednesovú formu, ktorú označil ako „sólo – tutti“, v zápisoch z Dohňan toto označenie chýba: v prípade väčšiny viachlasných piesní tu chýba sólový predspev v podobe dlhšej frázy. Môžeme sa preto domnievať, že na začiatku pieseň nastupuje síce v jed-

²⁹ BURLASOVÁ, Soňa: *Katalóg slovenských naratívnych piesní. Typenindex slowakischer Erzähllieder*. Zv. 1 – 3. (=Etnologické štúdie 2 – 4) Ed. Eva Krekovičová. Bratislava : Veda – vydavateľstvo SAV, 1998.

³⁰ URBANCOVÁ, Ref. 27, s. 168-169.

³¹ DEMO, Ondrej: Viachlasné spevy z Púchovskej doliny. In: *Slovenská hudba*, roč. 23, 1997, č. 1 – 2, s. 58-66.

nohlase, ale po niekoľkých tónoch (prednesených buď sólovo, alebo v skupine) sa hneď pridáva druhý hlas, na kulminačných miestach melodickéj frázy pravidelne obohatený o spodný tretí hlas, ktorý dopĺňa súzvuok na kvintakord. Tento charakteristický spôsob viachlasného spevu sa objavuje pri ľúbostných piesňach trávnicového typu, napríklad *Zelenšia pohanka jako tráva* (KP č. 171), *Plavala rybička hore vodú* (KP č. 171), *Zaceli-na prekvitala* (KP č. 86), alebo pri baladách *V dohňanském poli* (KP č. 33) a *Vandruvali hucci* (KP č. 152).

Z celkového počtu kompletných piesňových zápisov z Dohňan (72) predstavujú piesne s výskytom trojhlasu 32 zápisov, s výskytom dvojhlasu 7 zápisov, pričom zvyšný počet piesní je jednohlasných (33). Medzi týmito jednohlasnými piesňami sa nachádzajú zápisy, ktoré predstavujú len melodické prepisy, pričom melodické prvopisy k nim chýbajú. Možno však predpokladať, že toto pomerne vysoké percento jednohlasných piesní nezodpovedá realite, nakoľko pri veľkej väčšine z nich ide o nedopísané melodické prepisy piesní z tejto lokality, ktoré Plicka pravdepodobne nestihol doplniť, resp. dokončiť. Ako príklad môžeme uviesť vyššie spomenutú ukážku melodického prepisu piesne *Povedal mi sláviček* (KP č. 101), na ktorom Plicka uvádza v ľavom hornom rohu poznámku o doplnení druhého a tretieho hlasu (**Obr. 9**).

V Plickových zápisoch piesňového repertoáru z Dohňan ťažisko tvoria piesne valasko-pastierskej vrstvy, čo korešponduje so záujmom Plicku o túto hudobnosťilovú oblasť ľudovej piesne na Slovensku.³² V zaznamenanom repertoári prevládajú kvintonálne nápevy, menšie množstvo tvoria nápevy so základom kvarttonality, prípadne nápevy prechodného kvarttonálno-kvinttonálneho typu, pričom zastúpenie harmonickej piesne súvisí skôr so záznamom niektorých piesňových žánrov.

Záver

Karol Plicka svoju zberateľskú koncepciu opísal vo viacerých odborných článkoch a štúdiách.³³ Vymedzil v nich niekoľko kľúčových kritérií, na základe ktorých postupoval pri práci v teréne. Tieto kritériá možno konfrontovať s výsledkami našej analýzy Plickových zápisov z obce Dohňany:

Výber vhodnej lokality patrí medzi základné kritériá Plickovej zberateľskej činnosti. V jeho pohľade ide o také obce, v ktorých sa zachoval nielen kroj, ale aj pôvodné tradičné zvyky, piesne a živý ľudový prejav bez vplyvu mestských prvkov. Typickým znakom pôvodnosti lokálnej kultúry je jednota jej individuálnych prvkov, ktoré sa dedili z generácie na generáciu s určitými obmenami, kým nedosiahli v umeleckom prejave svoj estetický vrchol. Obec Dohňany k takýmto lokalitám v medzivojnovom období patrila: Plicka tu našiel aktívny piesňový repertoár, a to aj v starších štýlových vrstvách a žánroch. Plickom dokumentovaný repertoár z tejto obce obsahuje znaky

³² PLICKA, Karol: Pastýřská hudební kultura v lidové písni slovenské. In: *Národopisný věstník československý*, roč. 22, 1929, č. 4, s. 259-261.

³³ Napr. PLICKA, Karol: O zbieraní ľudových piesní. In: *Sborník Matice slovenskej*, roč. 2, 1924, s. 49-59. PLICKA, Karol: Z ciest za slovenskou piesňou. In: *Slovensko*, roč. 1, 1934/1935, s. 78-79, 114-115, 165-166, 190-192; *Slovensko*, roč. 2, 1935/1936, s. 11-14.

starej piesňovej kultúry nielen v žánrovej skladbe, ale aj v hudobnom štýle nápevov a vo viachlasnom speve.

Ďalším kritériom bol u Plicku **výber vhodného speváka**. Plicka sa vo svojej zbierateľskej činnosti zameriaval hlavne na starších spevákov, a najmä na speváčky-ženy. S nimi sa podľa Plicku „omnoho ľahšie a lepšie pracuje. Mávajú úžasnú pamäť: stareny spievajú piesne, ktoré počuli kedysi v detstve, [...] ich podanie nie je náhodné, [...] ale predovšetkým: spievajú skoro vždy a pri každej príležitosti.“³⁴ Okrem toho ženy často poznajú aj mužské piesne, pričom zachovávajú v piesňach lokálny spôsob spevu bez pridania nových prvkov pochádzajúcich z mestského prostredia či zo štýlu jarmočných piesní. Odkazy na spevákov, ktoré sa nachádzajú na zápisoch z obce Dohňany, obsahujú výlučne mená dievčat a žien. Objemnejší súbor piesní zapísaných od jednej speváčky (Zuzana Bombilaj) naznačuje zároveň aj záujem Plicku o výrazné spevácke osobnosti v lokalite. V prípade tejto speváčky niektoré piesne Plickovi spievala zároveň aj jej matka – záujem o prednes určitej piesne v podaní speváčok rôznych generácií dokazuje Plickov záujem nielen o variabilitu piesní, ale aj o tradovanie určitého variantu u speváčok v rámci rodiny.

Ďalším podstatným kritériom pre zberateľa je **adekvátny výber repertoáru** – čo má zberateľ zapisovať a prečo. V Plickovom pohľade hlavným podnetom na zapisovanie piesní bol postupný zánik ľudovej tradície a snaha túto ustupujúcu tradíciu dokumentovať. Z tradičných piesňových žánrov sa Plicka preto orientoval najmä na archaické a staršie vrstvy piesní, najmä roľnícke, lúčne, či pastierske piesne. Na základe piesňových zápisov z Dohňan môžeme konštatovať, že Plickovi sa podarilo sústrediť pomerne rôznorodý piesňový materiál – medzi zápsmi môžeme nájsť detské hry, svadobné a dožinkové piesne, balady, lúbostné, pracovné piesne, či žartovné. Plicka sa osobitne zaujímal najmä o viachlasný štýl v horských regiónoch Slovenska, v čom je významným pokračovateľom Antonína D. Svobodu a Hynka Bíma. Viachlas, ktorý zapísal v obci Dohňany, tvorí organickú súčasť spevu nielen v Púchovskej doline, ale aj v celej oblasti Javorníkov, pričom predstavuje lokálnu formu viachlasného spevu v tomto regióne. Podľa Plicku snahou zberateľa je zachytiť také formy, ktoré patria do lokálnej piesňovej tvorby a túto lokálnu tvorbu charakterizujú.

Zo svojich bohatých rukopisných zápisov slovenských ľudových piesní Plicka vydal len nepatrný zlomok. O to viac je preto potrebné spracovať jeho rukopisné záznamy tak, aby sa mohli oddelené časti jeho rukopisnej zbierky vzájomne doplniť, skompletizovať a poskytnúť tak odbornej aj širšej verejnosti na ďalšie štúdium aj na využitie v interpretačnej praxi.

Štúdia je súčasťou riešenia grantového projektu APVV č. SK-CZ-0183-09.

³⁴ PLICKA, Karol: Z ciest za slovenskou piesňou. In: SLIVKA, Martin (ed.): *Karol Plicka o folklóre, fotografii, filme*. Martin : Slovenské národné múzeum – Etnografické múzeum, 1994, s. 14.

PRÍLOHA

Tabuľka

Zoznam piesňových zápisov z Dohňan

TEXTOVÝ INCIPIT	PRAMEŇ	MEL. PREPIS	MEL. PRVOPIS	TEXT. PRVOPIS
A ja som malička	M	je, KP č. 6	je, KP č. 6	je, KP č. 6
Aj, hora, hora	M	je, KP č. 14 (8)	je, ako lok. Púchov	je, KP č. 14 (8)
Aj, nedzeli, nedzeli	M	je, KP č. 257	je, ako lok. Púchov	nie je
Aj, topoľ, topoľ	M	je, KP č. 11 (204)	je, ako lok. Púchov	je, KP č.11 (204)
Anička mala	M	je, KP č. 3	nie je	je, KP č. 3
Biely dom, biely dom	M	je, KP č. 17	nie je	je, KP č. 17
Bol jeden šohaj	M	je, KP č. 20	je, KP č. 20	je, KP č. 20
Červené jabúčko	M	je, KP č. 30	nie je	nie je
Čia že to niva	M	KP č. 263	nie je	nie je
Čo sa stalo v noci	M	je, KP č. 21	nie je	je, KP č. 21
Čo sa stalo v údolí	M	je, KP č. 32	je, ako lok. Púchov	nie je
Čo som sa nažala	M	je, KP č. 29-2x	nie je	nie je
Dajže sa mi, moja milá	M	je, KP č. 41	je, ako lok. Púchov	nie je
Dohnanskí mladenci	M	je, KP č. 40	nie je	nie je
Doma-li	M	nie je	je, KP č. 264	nie je
Do poledne zaspal	M+Sl.Sp.	je, KP č. 39	je, ako lok. Púchov	v SNK-A VII 3221
Ej, žnivo milé, žnivo	M+Sl.Sp.	nie je	je, KP č. 268	je, KP č. 268-2x
Hrajže sa, hralička	M	je, KP č. 47	nie je	nie je
Janošík, Janošik	M+ZPSL	je, KP č. 59	nie je	nie je
Já pojdzem	M	je, KP č. 54	nie je	nie je
Kaj povjeme ovsu	M	je, KP č. 254	nie je	nie je
Kamarátka moja, už sa rozejdzeme	M	je, KP č. 266	nie je	nie je
Kebych ja vedzela	M	je, KP č. 244	nie je	nie je
Košjalka bielená	M	je, KP č. 245	nie je	nie je
Košút a Batáni	M	je, KP č. 65	nie je	je, KP č. 65
Košút, Lájoš	M	je, KP č. 62	nie je	je, KP č. 62
Lubo-lubo-lubovníček (K)	M	je, KP č. 73 (233)	je, ako lok. Púchov	nie je
Mladá nevestička (K)	M	je, KP č. 76 (233)	nie je	nie je
Moje žlté vlasy	M	je, KP č. 260	nie je	je, KP č. 260
Na nitranskej hore	M	je, KP č. 83	je, ako lok. Púchov	je, KP č. 83
Na rováš, mamičko	M	je, KP č. 82	je, ako lok. Púchov	je, KP č. 82
Na zahumni, na zahumni	M	nie je	je, KP. 81	nie je
Na zelených lúčkach	M+ZPSL	je, KP č. 93	nie je	je, KP č. 93
Na zelených lukach	M	je, KP č. 84	je, ako lok. Púchov	nie je
Nedala mi perka	M	je, KP č. 261	nie je	nie je
Neni lepšej v celom	M	je, KP č. 85	nie je	nie je

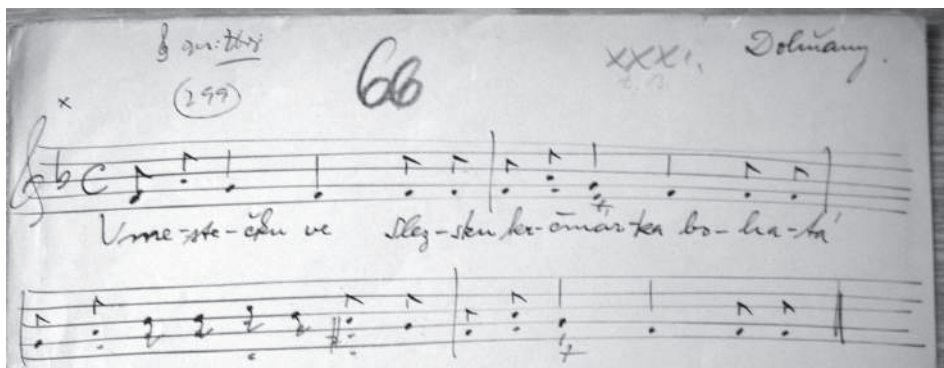
TEXTOVÝ INCIPIT	PRAMENĚ	MEL. PREPIS	MEL. PRVOPIS	TEXT. PRVOPIS
O čo sme stáli	M+Sl.Sp.	je, KP č. 258-2x	je, KP č. 258+aj lok. Púchov	je, KP č. 258-2x
Ondreju, Ondreju	M	je, KP č. 96	nie je	nie je
Pane náš, pane náš	M	je, KP č. 106	je, ako lok. Púchov	je, KP č. 106-3X
Pásel Janko dva voly	M	je, KP č. 111	je, ako lok. Púchov	je, KP č. 111
Pasel šuhaj ovce	M	je, KP č. 107	je, ako lok. Púchov	nie je
Pas sa mi kravička	M	nie je	je, KP č. 112	je, KP č. 112
Píše Turek, píše lístek	M	nie je	je, KP č. 115	je, KP č. 115
Plavala rybička hore vodú	M+K	nie je	je, KP č. 171	text je súčasť mel. prv.
Povedal mi sláviček	M	je, KP č. 101	nie je	nie je
Prepletam punčošku	M	je, KP č. 102	nie je	nie je
Pri tom svatém Jane	M	nie je	je, KP č. 114	je, KP č. 114
Stojí dievča u šentýše	M	je, KP č. 122-2x	je, ako lok. Púchov	nie je
Stojí dzievča, stojí v riece	M	je, KP č. 4	je, KP č. 4	je, KP č. 4
Stracela sem vienek	M	je, KP č. 262	nie je	nie je
Svatý Jur ide	M	je, KP č. 126	je, ako lok. Púchov	je, KP č. 126-2x
Šuhajova mamka	M	je, KP č. 135	je, ako lok. Púchov	nie je
Tam dole na dole	M	je, KP č. 139	je, ako lok. Púchov	nie je
Tam dole na dole je...	M	je, KP č. 139	nie je	nie je
Ten prešporský mytník	M	je, KP č. 144	nie je	je, KP č. 144
Toto je tá cesta	M	je, KP č. 143	nie je	je, KP č. 143
Trebárs som chudobna	M	je, KP č. 145	nie je	je, KP č. 145
Trenčanská kasá [=rňa]	M	nie je	je, KP č. 138	nie je
Udzerila jedna	M	je, KP č. 149	nie je	je, KP č. 149
Vandruváli huccci	M	je, KP č. 152	je, ako lok. Púchov	nie je
V dohňanském poli	M	je, KP č. 33	je, ako lok. Púchov	je, KP č. 33
Veje vetor po doline	M	je, KP č. 157	je, ako lok. Púchov	je, KP č. 157
V hubekej doline	M	je, KP č. 161 a 46	nie je	je, KP č. 161
Viem ja brezinečku	M	nie je	je, KP č. 153	je, KP č. 153
Výjala Zuzička (K)	M	je, KP č. 156	je, ako lok. Púchov	nie je
V mestečku ve Slezsku	M+ZPSL	je, KP č. 66-2x	nie je	je, KP č. 66-2x
Vojáček idze	M	nie je	je, KP č. 159	je, KP č. 159
V tej dohňanskej	M	je, KP č. 140-3x	nie je	nie je
Zacelina prekvitala	M	nie je	je, KP č. 86	je, KP č. 86
Zažíhaj, zažíhaj	M	je, KP č. 170	nie je	nie je
Zelenaj sa bučina	M	je, KP. 172	nie je	je, KP. 172
Zelenšja pohanka	M+Sl.Sp.	je, KP č. 171	nie je	je, KP č. 171

Legenda k tabuľke:

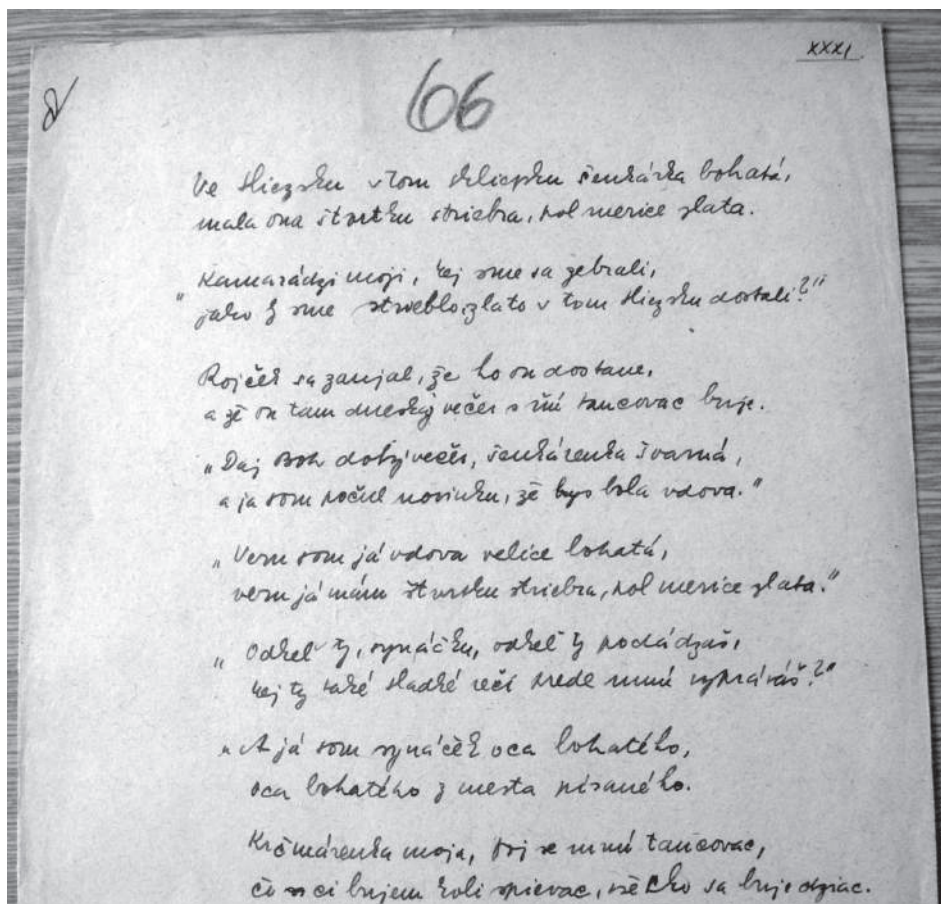
- **tučné písmo piesňového incipitu** – označuje piesne, ktoré boli aj uverejnené v **Sl. sp.** = v *Slovenskom spevníku* I. alebo v **ZPSL** = *Zbojnícke piesne slovenského ľudu*. V prípade piesne *Plavala rybička* je prameň M+K, čo znamená, že iba k tomuto zápisu sa našiel pendant aj v SNK.

- *kurzíva* – text. incipit + (K) – piesne zo série „Kozliatko“, ako ich nazval Plicka. Ide o 3 melodické prvopisy svadobných piesní s rovnakým číslovaním a viacerými textovými variantmi.
- **M** – materiály sa nachádzajú v pozostalosti; **M+K** – materiály sa nachádzajú v pozostalosti a niečo aj v SNK
- **dvojité Plickovo signovanie** – pri niektorých melod. prvopisoch sme našli zdvojené Plickovo číslovanie. Po prehodnotení sme druhý variant dali do zátvorky a prvé číslo sa stalo pre nás poradovým číslom piesne. Pri niektorých zápisoch boli aj Plickom preškrtnuté a opravené poradové čísla – celkove sú materiály z tejto lokality poznačené Plickovým pomýleným a následne ním opravovaným poradím, čo sťažovalo nájsť k melodickým zápisom ich príslušné textové prvopisy. Niektoré piesne majú v tabuľke v stĺpci „melodický prvopis“ (**22 zápisov**) s označením „**je, ako lokalita Púchov**“, čo znamená, že pri spracovaní materiálov z tejto lokality sme našli medzi nimi aj melodické prvopisy z Dohňan. Tieto poznatky sú podrobne spracované v podkapitole „Lokality zberu, zápisy piesní a kritika prameňa“ v autorkinej dizertačnej práci: TIMKOVÁ, *Zbierka slovenských ľudových piesní Karola Plicku a Plickova pozostalosť*, Ref. 1, s. 57.

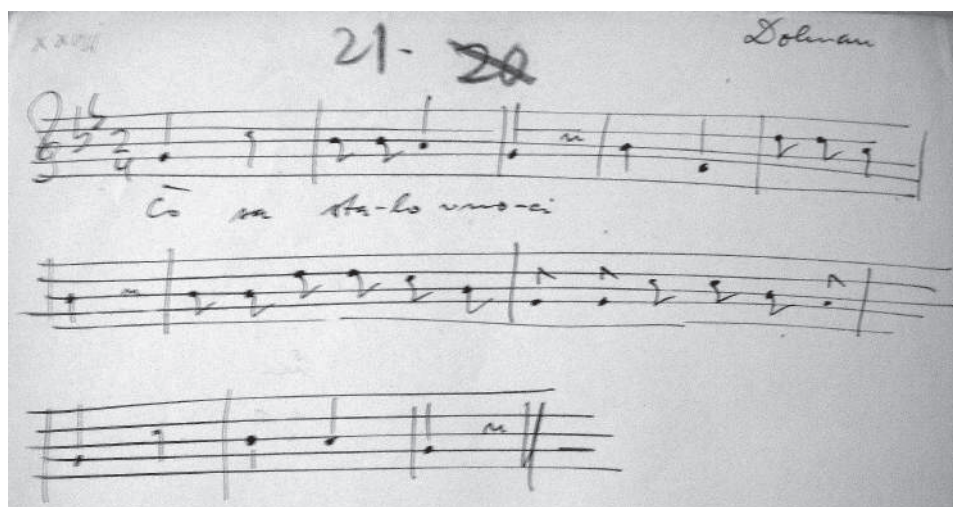
OBRAZOVÁ PRÍLOHA

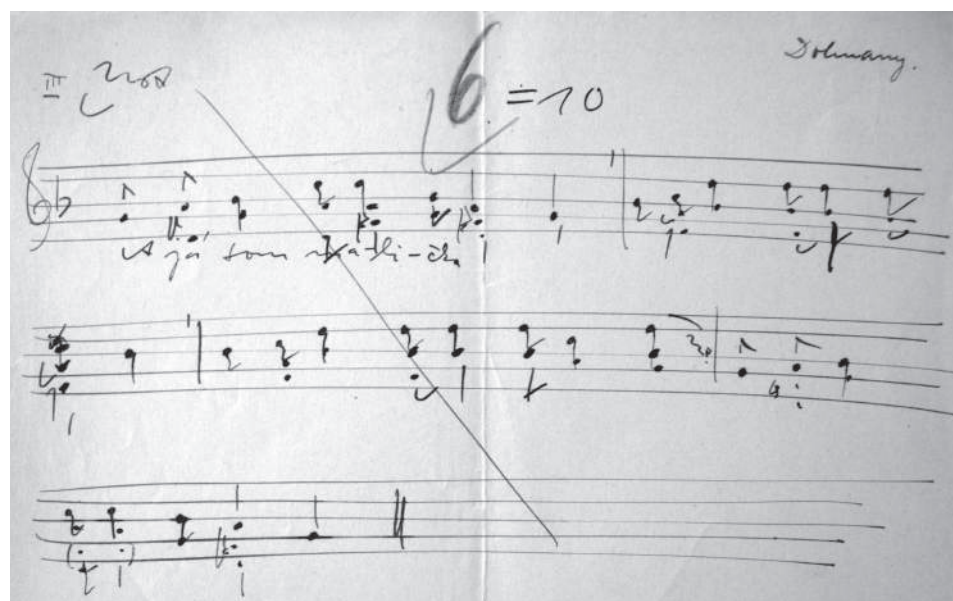
Obr. 1: Melodický prepis zbojníckej balady V mestečku ve Slezsku (KP č. 66). Pozostalost K. Plicku, SNM v Martine.

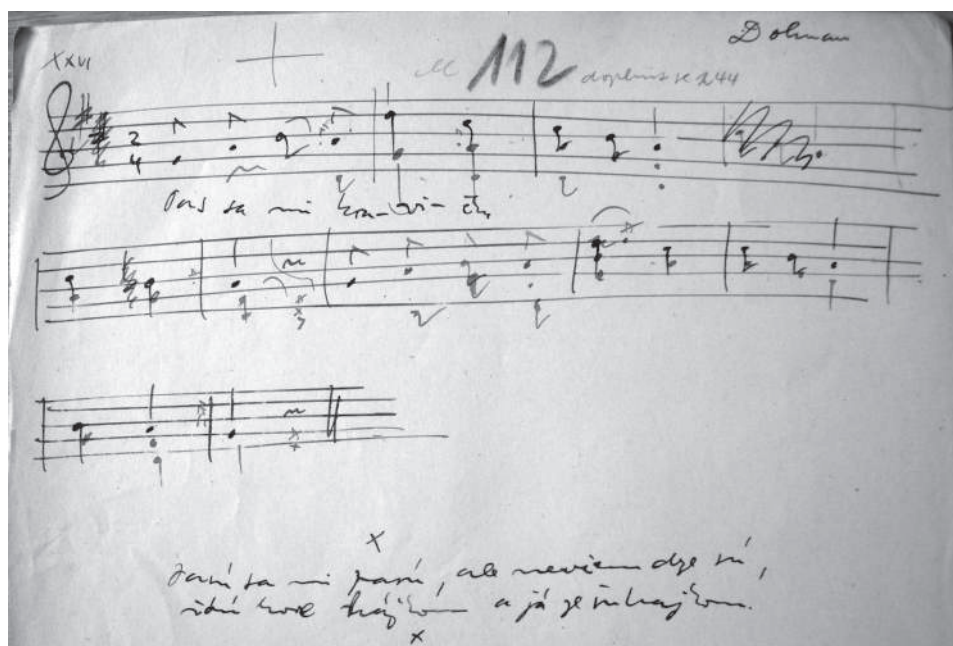
Obr. 2: Ukážka textového prvopisu zbojníckej balady V mestečku ve Slezsku (KP č. 66). Pozostalost K. Plicku, SNM v Martine.

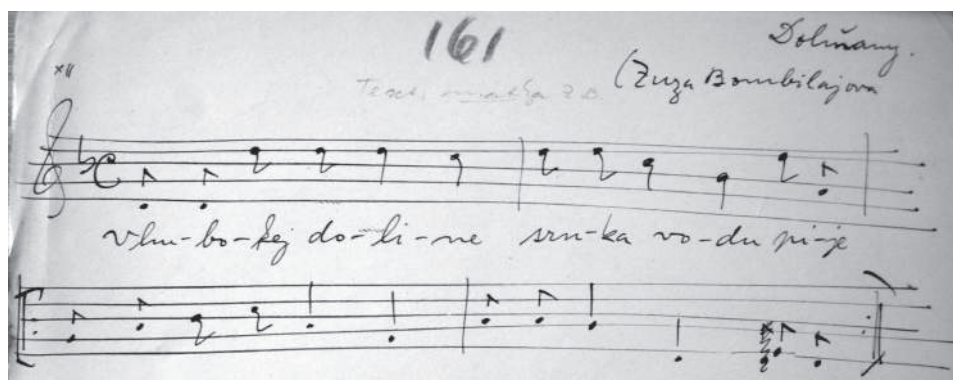
Obr. 3: Melodický prepis balady Čo sa sta-lo v noci (KP č. 21). Pozostalosť K. Plicku, SNM v Martine.

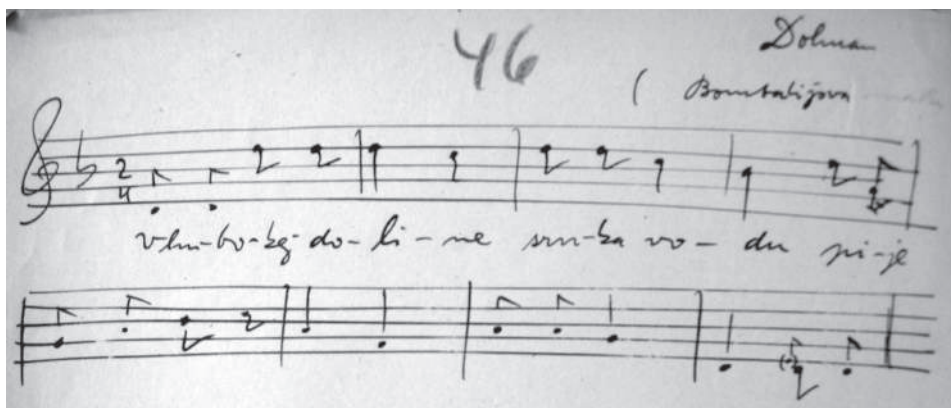
Obr. 4: Ukážka melodického prvopisu piesne A ja som maličká (KP č. 6) Pozostalosť K. Plicku, SNM v Martine.

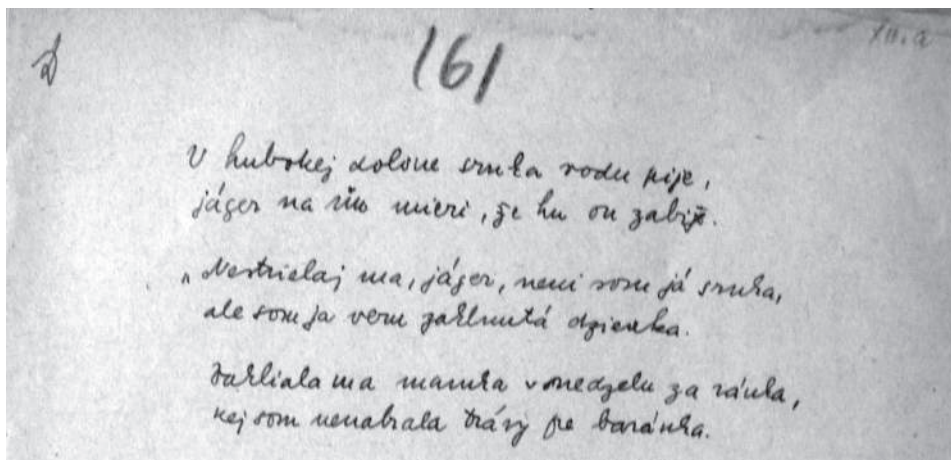
Obr. 5: Ukážka Plickovho spôsobu zapisovania viachlasu na príklade melodického prvopisu piesne *Pas sa mi, kravička* (KP č. 112). Pozostalosť K. Plicku, SNM v Martine.

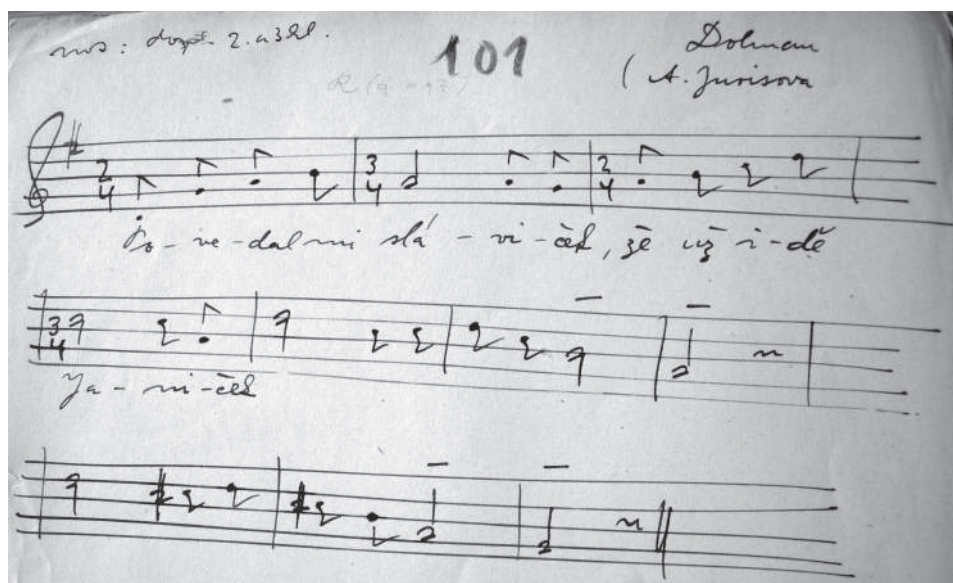
Obr. 6: Melodický prepis balady *V hubokej doline* (KP č. 161). Pozostalosť K. Plicku, SNM v Martine.

Obr. 7: Melodický prepis piesne *V hubekej doline* (KP č. 161). Pozostalosť K. Plicku, SNM v Martine.

Obr. 8: Textový prvopis piesne *V hubekej doline* (KP č. 161). Pozostalosť K. Plicku, SNM v Martine.

Obr. 9: Melodický prepis piesne *Povedal mi sláviček* (KP č. 101). Pozostalost K. Plicku, SNM v Martine.